

Recepcja filozofii francuskiego oświecenia

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, dostępny w internecie:
<http://www.unesco.pl/>.

Recepcja filozofii francuskiego oświecenia

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Co jest siłą współczesnej nauki? Metoda naukowa. Co jest motorem rozwoju nowych technologii? Wiara w postęp. Co stanowi podstawę demokracji? Wolność, równość i tolerancja. Idee, które powstały w czasach oświecenia, są ponadczasowe. Epoka ta była ogromnym kołem zamachowym, które napędziło dalszy bieg dziejów całego świata. Można powiedzieć, że dzięki dziełom francuskich filozofów oświecenia nasze ustroje społeczne, polityczne i prawne wyglądają u swoich podstaw tak, jak wyglądają. Jeżeli czytając dzisiaj dzieła Monteskiusza czy Woltera, nie znajdujemy już w nich specjalnie rewolucyjnych treści, to dlatego, że wiele z ich postulatów szczęśliwie się ziściło. I nawet współczesna pedagogika pozostaje pod wpływem myśli Rousseau.

Twoje cele

- Poznasz zarys recepcji francuskiego oświecenia.
- Ocenisz rolę francuskiej filozofii oświecenia w rozwoju demokracji i myślenia o prawach człowieka.
- Przeanalizujesz, jaki wpływ na polskich pisarzy XVIII i XIX wieku mieli autorzy francuskiego oświecenia.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat francuskiego oświecenia, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- [Francuskie oświecenie](#)
- [Oświecenie: Rozwiązania i stanowiska. Część pierwsza](#)
- [Oświecenie: Rozwiązania i stanowiska. Część druga](#)
- [Oświecenie: Rozwiązania i stanowiska. Część trzecia](#)

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1DeTR3j3>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie dźwiękowe lekcji pod tytułem *Recepcja filozofii francuskiego oświecenia*.

Recepcja

Recepcja filozofii francuskiego oświecenia jest niezwykle szeroka. Krytyka przesądów, zabobonów oraz tradycyjnych instytucji religijnych zainspirowała rzesze myślicieli na całym świecie, a wiara w postęp stała się motorem dynamicznego rozwoju technologicznego następnych dwu stuleci. Idąc szlakiem wytyczonym przez oświeceniowych filozofów, wielu myślicieli kolejnych epok (od pozytywistów przez Nietzschego po egzystencjalistów) zamiast obszernej syntezy, kładzie nacisk na szczegółową analizę. Szeroki oddźwięk w następnych dziesięcioleciach znajduje także postulat zastosowania metody naukowej w dyscyplinach humanistycznych: powstają na przykład socjologia i psychologia [empiryczna](#). Inspirację i zarazem wyzwanie dla spadkobierców wieku rozumu stanowi również oświeceniowy [materializm](#), deizm i [ateizm](#).

Zrodzone w oświeceniu przekonanie, że nie istnieje jedna uniwersalna metoda poznania przyświeca hermeneutom takim jak Wilhelm Dilthey (1833–1911). Głosił on, że nauki humanistyczne mają inny cel i metodę badawczą niż nauki ścisłe. Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Definicja: Deizm

Miniatura zawierająca scenę stworzenia, z Bogiem trzymającym cyrkiel, tworzącym niebo i ziemię.

Źródło: British Library, domena publiczna.

Deizm to pogląd filozoficzny uznający istnienie Boga wyłącznie jako stwórcy świata: Bóg nie ingeruje w życie człowieka i stworzoną przez siebie rzeczywistość. Według deistów o istnieniu duchowej siły sprawczej świadczy racjonalny porządek świata materialnego. Zazwyczaj odrzucają oni możliwości uchwycenia istoty Boga (**agnostycyzm**).

Rzeczą niezwykle ważną jest rola oświecenia w kształtowaniu się nowoczesnej myśli oraz rzeczywistości polityczno-społecznej. Idea państwa realizującego hasła szczęścia, wolności i równości to stały wątek dyskursu politycznego następnych dwu stuleci, stanowi też fundament współczesnych społeczeństw demokratycznych. Podobnie rzecz się ma z ideą praw człowieka – jest ona jednym z głównych punktów odniesienia w całej późniejszej filozofii polityki, a także działalności organizacji jak Amnesty International, które interweniuje tam, gdzie prawa te są łamane. Z idei tej wyrasta też Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1948 r.

Pracami Locke'a i Monteskiusza inspirowali się autorzy Deklaracji Niepodległości Stanów Zjednoczonych (1776), formułując swe wolnościowe postulaty na podstawie politycznych ideałów oświecenia.

Źródło: John Trumbull, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Trzeba też podkreślić, iż dzięki oświeceniowi odwoływanie się do opinii publicznej jako do realnej siły politycznej stało się stałym elementem rzeczywistości społecznej, a także praktyki filozoficznej – filozofowie chcą za pomocą swoich pism zmienić rzeczywistość polityczną (Nietzsche i Marks to dwa najbardziej znane przykłady). Jednym z głównych motywów filozofii polityki XIX stulecia jest również koncepcja umowy społecznej Rousseau (obecna wcześniej także u Locke'a i Hobbesa). Jego teorie polityczne jeszcze w XVIII w. wywarły poważny wpływ na [jakobinów](#). Pisma Rousseau z powodu nobilitacji uczuć i pierwotnej natury stają się ponadto jedną z istotniejszych inspiracji dla sentymentalizmu, a następnie romantyzmu. Zwrócenie uwagi na uczucia spotkało się z szerokim echem także w filozofii (Max Scheller w pierwszej połowie XX w. rozwija koncepcję poznawczych walorów uczuć). Propozycje wychowawcze Rousseau wywarły silny wpływ na nowoczesną pedagogikę, a jego teoria woli powszechnej stanowiła inspirację dla Kantowskiej koncepcji [imperatywu kategorycznego](#).

Słownik

ateizm

(gr. *a* – bez, *theos* – bóg) przekonanie, że empirycznie nie istnieje (ani nie przejawia się w rzeczywistości empirycznej) żaden Bóg, żadne bóstwo ani żadne byty metafizyczne oraz że w rzeczywistości empirycznej nie występują żadne zjawiska nadprzyrodzone

empiryzm

(gr. *empeiria* – doświadczenie) kierunek filozoficzny głoszący, że źródłem wszelkiej wiedzy jest doświadczenie; przedstawiciele francuskiego oświecenia (m.in. Diderot, Wolter) postulowali koncepcję uporządkowanej i powszechnie dostępnej wiedzy opartej na obserwacji oraz akcentowali znaczenie nauk empirycznych w życiu społecznym

imperatyw kategoryczny

w etyce Kanta: nakaz moralny zobowiązujący do przyjęcia tylko takich zasad postępowania, jakie w każdej chwili mogłyby się stać normami powszechnymi

jakobini

francuski klub i ugrupowanie polityczne okresu rewolucji francuskiej 1789–1799

krytycyzm

(gr. *kritikós* – osądzający) nurt filozoficzny ograniczający naukowe roszczenia maksymalistyczne do stwierdzeń raczej minimalistycznych, lecz pewnych; zgodnie z doktryną Immanuela Kanta teoria poznawcza musi poprzedzać wszelkie inne dociekania

materializm

pogląd głoszący, że cała rzeczywistość ma charakter wyłącznie materialny

racjonalizm

(łac. *ratio* – rozum) kierunek filozoficzny, którego najsłynniejszym przedstawicielem był Kartezjusz; niezależny i samowystarczalny rozum ludzki posiada główną rolę w procesie poznania; jest wyłącznym źródłem wiedzy o świecie

Prezentacja multimedialna

Inspiracje filozoficzne w literaturze

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższą prezentacją. Kto wyróżniał się w czołówce twórców polskiego oświecenia?

Licencja: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0

Poglądami Rousseau oraz fizjokratów szeroko inspirowali się polscy pisarze oświeceniowi.

1

2

domena publiczna

Był działaczem i pisarzem politycznym, organizatorem nauki i oświaty, filozofem i księdzem. Ogłosił wiele utworów publicystycznych, m.in. *Anonima listów kilka* i *Rozbiór krytyczny zasad historii o początkach rodu ludzkiego, czyli racjonalistycznie pojęty wstęp do historii*.

3

domena publiczna

Był działaczem i pisarzem politycznym, przyrodnikiem, filozofem i ideologiem polskiego oświecenia. Opublikował wiele dzieł, m.in. *Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego* i *Przestrogi dla Polski*, wiele też przełożył, np. *Iliadę*.

4

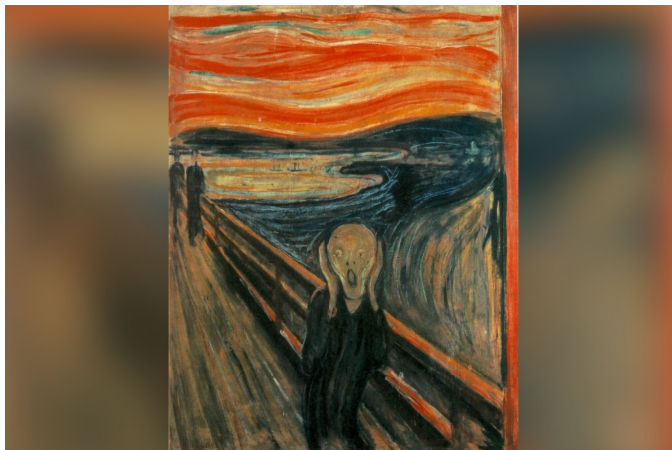

domena publiczna

Licencja: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0

Ignacy Krasicki znajduje inspirację i u Rousseau,
i u Woltera.

5

Edvard Munch, *Krzyk*, 1895.

domena publiczna

Licencja: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0

Mikołaja Doświadczńskiego przypadki
autorstwa Ignacego Krasickiego powstały na
wzór *Kandyda*, a jeden z bohaterów, Xaoo, jest
głosicielem teorii Rousseau.

Ignacy Krasicki
Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki
(fragmenty)

[Mikołaj Doświadczyński, bohater pierwszej polskiej powieści, trafia na wyspę Nipu, gdzie panuje doskonały ustrój społeczny. Doświadczyński odbywa wiele rozmów z mistrzem Xaoo, dzięki którym uświadamia sobie wady edukacji, jaką odebrał we własnej ojczyźnie. Utwór ukazuje w krytycznym świetle Polskę i Polaków, a wyspa Nipu ma być dla nich modelem wzorowego społeczeństwa.]

Żebym cokolwiek oszczędził moich
współziomków, zataiłbym przed nim kunszt
wojenny. Dociekł tej zdrady Xaoo; naglił mnie
więc, żebym mu dokładną w tej mierze dał
informacją. Chcąc więc, ile możliwości,
umniejszyć w nim złą o nas opinią, zacząłem mu
przekładać liczbę niezliczoną mieszkańców
świata, różnice narodów nie tylko w odzieży
i w mowie, ale w obyczajach i skłonnościach.
Z tych różnic naturalne niezgody, a przeto
potrzebę uzbrojenia, która by ubezpieczała od
napaści sąsiedzkiej, broniła słabych od
przemocy potężniejszych, czyniła wstręt
nieprawej zapalczywości.

Przypadkiem z ziemi wydobyty kruszec, przez
długi czasów przeciąg zażyty do rolnictwa
i budowli, ułatwiał i skracał udziałanie tego, co
przemysł potrzebą przynaglony wynalazł. Jako
zaś złe zażycie najlepsze rzeczy skazić może,
żelazo w ręku nieprawych stało się narzędziem
szkodliwym, instrumentem zguby życia
ludzkiego. Stąd poszły zbrojne utarczki
człowieka z człowiekiem, towarzystwa
z towarzystwem, narodu z narodem.

Trudno było w dalszych czasach złemu, nadto już wkorzenionemu i powszechnemu, zupełnie zabieżeć. Stąd ludzie dobrzy i oświeceni przez pisma i rady, prawodawcy przez ustawy urzędowe, określili granice sprawiedliwej wojny, nadali reguły temu nieprawemu kunsztowi, ile możliwości zapobiegające fatalnym tego skutkom. Wódz na czele wojska broniący ojczyznę stał się szacownym obywatelem, żołnierz umierający na poboju ofiarą dobra publicznego. Ustała nieznacznie odraza od okrutnego z natury swojej rzemiosła, a natychmiast to, co przyrodzenie kazało z początku nazywać gwałtem, dzikością, okrucieństwem, opinia z czasem ochrzciła odwagą, męstwem i heroizmem.

– Nie dziwuję się już temu – rzekł Xaoo – coś mi powiedział przedtem o waszych jurystach, iż najlepiej się ich wymowa w broniieniu złych spraw wydaje. Zostałeś może niechcący dowodem tej prawdy. Usprawiedliwiał, jak chcesz, kunszt wojenny – bardziej was z tej miary żałować niż chwalić należy.

Z wielości ludzi można wnosić różnice charakterów, z tej różnicy sprzeczki; ale żeby do takowego stopnia przyszły, iżby stąd strata życia nastąpić mogła – sposób takowych konsekwencji u nas nieznamy jest. Muszą być u was żywsze nierównie pasje, kiedy do tego punktu przyjść mogą. Dość sztuczną i dowcipną czyniłeś gradacją nieszczęśliwych kruszcowych broni wynalazców. Dobrzy ludzie, mówisz, pisali i mówili przeciw takowej zdrożności, prawodawcy chcieli ją wykorzenić, ale ich zabiegi, ich starania były daremne. Musi to być u was rzecz bardzo rzadka ci dobrzy ludzie, kiedy nie mogli dobrać tylu podobnych sobie, którzy by jak oni pismem, słowem i przykładem mogli przewycięzać pierwiastki złego nałogu.

Że prawodawcy zapobieżeć temu nie mogli, dziwuję się niezmiernie. Na cóż, proszę, wystawiacie ludowi na widok te próżne posągi,

jeżeli ich moc, od was samych nadana, nie może przeprzeć waszego uporu? Na cóż piszecie prawa, jeżeli ich nie słuchacie? Może się mylę, ale zdaje mi się przynajmniej, iż pisma tych waszych ludzi dobrych, ustawy prawodawców nie musiały być szczerze i gruntownie, zrażeni złym skutkiem w pierwszych zapędach spuścili, z pierwszego rygoru, i zamiast tego, żeby z gruntu zły nałóg wykorzeni, chcieli go mniej złym czynić, a przeto usprawiedliwiać w oczach ludu ich własne przestępstwo. Męźność prawego statku nie zraża się nieskutecznością pierwszych kroków; niepodobna zaś, żeby trwałe i niewzruszone sprzeciwienie się nie miało kiedykolwiek przeprzeć choćby najmocniej wkorzonego błędu.

Nie jestem i być nie mogę chwalcą takiego stanu, gdzie jeden albo kilku drugimi rządzą; ale w zdarzającej się takowej rządu okoliczności, przeświadczony u siebie jestem, iż ktokolwiek towarzystwem rządzić chce, musi się uzbroić w nieustraszone męstwo; niech tylko najmniejszą słabość rządzony w rządzącym postrzeże, w dwójnasób sile swojej zaufa, zrzuci jarzmo zbawiennej dla siebie, jak ty powiedziesz, subordynacji, a może zbyt mocno oświecony przerwie zastonę opinii, nie wiem, czy nie pożyteczniejszej temu, co każe, niż temu, co słucha.

Co się tycze kunsztów, pojmuję ja to, iż wynalazek kruszców był nader pożyteczny, aleście zbyt drogo tę korzyść zapłacili. Zbytek potrzeby rodzi; te, które przyrodzenie nadaje i wyznacza, mogą się obejść bez złota, srebra, żelaza i miedzi. Prawda, iż narzędzia z kruszcu sporządzone oszczędzają w robotach i czas, i pracę; z tym wszystkim, naszym przykładem oświecony, widzisz, iż przemysł z cierpliwością może zastąpić takowe niedostatki. Praca, przyznaję, musi być większa, ale też sama praca tyle za sobą dobra prowadzi, iż jej oszczędzać jest to krzywdę istotną samemu sobie czynić. Nauczyła nas natura, czego nam koniecznie

potrzeba; też sama dała instynkt, jak tym potrzebom dogadzać mamy.

Zwolennicy

7

8

Z Bożej łaski król Polski, wielki książę litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, inflancki, smoleński, siewierski i czernihowski, książę Lotaryngii i Barrois.

domena publiczna

Licencja: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0

Z Rousseau polemizuje natomiast Stanisław Leszczyński (były król polski), który w okresie swojego panowania w Lotaryngii wprowadza tam szereg inspirowanych fizjokratyzmem reform społecznych.

Licencja: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0

Do Rousseau nawiązywali ponadto liczni polscy

9

Mieczysław Łojek
**Zarys myśli filozoficznej w dziełach Adama
Mickiewicza (fragment)**

[...] Poeta poszukiwał w dziełach filozofów cennych, wzniosłych i kształcących postawę romantyka myśli. U Woltera, którego utwory nawet tłumaczył, ich nie było. Znalazł je natomiast w pracach Jana Jakuba Rousseau, wielbiciela natury i uczuć, i ten filozof stał się jego niemal głównym przewodnikiem duchowym przez długie lata. Swoją filozofią, akcentującą godność człowieka i wyrażającą szczerą troskę o realizację jego ziemskich ideałów, np. braterstwa i równości, genewski filozof zdobył umysł i serce Mickiewicza. Na posiedzeniu filomatów 12 stycznia 1819 r. mówiąc o przyjaźni, powołał się na twórcę *Emila*: „»Nie masz przyjaźni między podtymi — mówi Rousseau — ich powiązanie się jest tylko tymczasowe; są to wilcy, którzy pożarłszy silniejszą od siebie bestię, znowu się rozbiegają«. My nie rozłączyliśmy się dotąd i nie rozłączymy się nigdy. Jest w naturze serc czułych skupiać koło siebie wszystko, co ma najmiłsze”.

Mickiewicz, co nie ulega najmniejszej wątpliwości, od r. 1818 zaczął gruntowniej studiować dzieła autora *Wyznań*. Rousseau zdobywał jego pełne uznanie i oczyszczał go z wolteriańskiego antyklerykalizmu oraz swawoli moralnej. W przemówieniach wygłaszanych na posiedzeniach filomatów często pojawiał się twórca *Nowej Heloizy* ze swoimi wskazaniem w zakresie kształcenia cech charakteru, woli, sumienia i rozumu. Wnikliwie, szczegółowo i z pełną kompetencją

wpływ Rousseau na Mickiewicza omówiła Zofia Szmydtowa w studium pt. *Rousseau – Mickiewicz*. M.in. napisała: „Rousseau w różnych okolicznościach dowodził, że szczęście ogólne winno być zarazem szczęściem jednostki, w *Emilu* stwierdził, że tak być może, jeżeli człowiek w młodości nie został zdeprawowany. W *Odzie* wystąpiła ta idea nie warunkowo, ale w formie powszechnie ważnej prawdy: »W szczęściu wszystkiego są wszystkich cele...« Rousseau łączył uczuciową z innymi ludźmi pocztywał za naturalną potrzebę serca, pisząc: »...słodcy przyjaźni, prawdziwe człowieczeństwo pociesza nas w naszych smutkach. I nawet w radościach naszych jesteśmy zbyt samotni i nieszczęśliwi, jeśli nie mamy ich z kim dzielić«. W *Odzie* w sposób potęgujący myśl wyraziła się ta strona przyjaźni w słowach:

„Młodości! tobie nektar żywota
Natenczas słodki, gdy z innymi dzielę...”

Myśli Rousseau widać też m.in. w *Kartofli*, *Warcabach*, *Do Joachima Lelewela*, w rozprawie *O poezji romantycznej*, *Żeglarzu*, w *Balladach i romansach*: „Mickiewicz w *Romantyczności* przyznał uczonemu imponującą wiedzę, ale odmówił mu właśnie współczucia. Świadczą o tym końcowe słowa utworu: »Miej serce i patrzaj w serce!« Stanowią one nakaz powszechnie ważny. Przypominają słowa z drugiej przedmowy do *Nowej Heloizy*: »Serce umie mówić do serca« [...]. Starzec z *Romantyczności* to właśnie człowiek mądry, ale dumny i nieczuły”.

Wiele myśli z *Nowej Heloizy* i *Emila* znalazło się też w I i IV części *Dziadów*. Pisarz wykorzystał je w kreacji bohaterki, osoby przez partnera wymarzonej, w obrazie idealnej, wielkiej miłości, w wpływie miłości na los osoby zakochanej, w predestynacji miłosnej. Dziewica w cz. I *Dziadów* wyznała:

„Twórca mi dał to serce; choć w codziennym
tłumie
Nikt poznać go nie może, bo nikt nie rozumie,
Jest i musi być kędyś, choć na krańcach świata,
Ktoś, co do mnie myślami wzajemnymi lata!”

Źródło: Łojek M., *Zarys myśli filozoficznej w dziełach Adama Mickiewicza*, [w:] Zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, <https://repozytorium.ukw.edu.pl/>

Licencja: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0

11

Z kolei przedmiotem częstych ataków polskich pisarzy i filozofów (np. Stanisława Konarskiego) jest Wolter, który zyskuje też jednak wielu obrońców (jak Ignacy Krasicki czy Stanisław Potocki w *Podróży do Ciemnogrodu*).

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Przeczytaj jeszcze raz fragment powieści Krasickiego *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki*. Do jakich idei Rousseau nawiązuje Xaoo? Wymień je i zastanów się, które z nich są dzisiaj aktualne i dlaczego.

Polecenie 3

Jakimi myślami filozoficznymi kierowali się romantycy? Jaki charakter przybierały ich utwory? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Film edukacyjny

Przekonaj się, co na temat francuskiego oświecenia powiedział ekspert.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D12CECVot>

Wykład edukacyjny. *Ocena francuskiego oświecenia.*

Wywiad z prof. Janem Hartmanem.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Ocena francuskiego oświecenia.*

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz odpowiedź. Na jakie stany była podzielona Francja?

Arystokracja, duchowieństwo, pospólstwo.

Arystokracja, duchowieństwo, stan trzeci.

Monarchia, duchowieństwo, stan trzeci.

Arystokracja, mieszczaństwo, stan trzeci.

Ćwiczenie 2

Zaznacz odpowiedzi. Jakie były postulaty rewolucyjne Nicolasa de Condorceta?

Zrównanie w prawach wszystkich poza czarnoskórymi.

Postęp jako jeden z najważniejszych czynników rozwoju społeczeństwa.

Odrzucenie praw ludu.

Rządy w oparciu o kompetencje zakorzenione w nauce.

Równość kobiet i mężczyzn.

Powszechność darmowego szkolnictwa.

Ćwiczenie 3

Dlaczego Nicolas de Condorcet uważał, że państwo powinno wziąć odpowiedzialność za edukację społeczeństwa?

Polecenie 1

Odnosząc się do powyższego wywiadu, napisz, które artykuły *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* wywodzą się z filozofii francuskiego oświecenia.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka

“ [...]

Artykuł 1

Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

Artykuł 2

Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji bez względu na jakiejkolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu. Nie wolno ponadto czynić żadnej różnicy w zależności od sytuacji politycznej, prawnej lub międzynarodowej kraju lub obszaru, do którego dana osoba przynależy, bez względu na to, czy dany kraj lub obszar jest niepodległy, czy też podlega systemowi powiernictwa, nie rządzi się samodzielnie lub jest w jakikolwiek sposób ograniczony w swej niepodległości.

Artykuł 3

Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swej osoby.

Artykuł 4

Nie wolno nikogo czynić niewolnikiem ani nakładać na nikogo służebności; niewolnictwo i handel niewolnikami są zakazane we wszystkich swych postaciach.

Artykuł 5

Nie wolno nikogo torturować ani karać, lub traktować w sposób okrutny, niehumanitarny lub poniżający.

Artykuł 6

Każdy człowiek ma prawo do uznawania wszędzie jego osobowości prawnej.

Artykuł 7

Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo, bez jakiegokolwiek różnicy, do jednakowej ochrony prawnej. Wszyscy mają prawo do jednakowej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją, będącą pogwałceniem niniejszej Deklaracji, i przed jakimkolwiek narażeniem na taką dyskryminację.

Artykuł 8

Każdy człowiek ma prawo do skutecznego odwoływania się do kompetentnych sądów krajowych przeciw czynom stanowiącym pogwałcenie podstawowych praw przyznanych mu przez konstytucję lub przez prawo.

Artykuł 9

Nikogo nie wolno samowolnie aresztować, zatrzymać lub wygnać z kraju.

Artykuł 10

Każdy człowiek ma na warunkach całkowitej równości prawo, aby przy rozstrzyganiu o jego prawach i zobowiązaniach lub o zasadności wysuwanego przeciw niemu oskarżenia o popełnienie przestępstwa być słuchanym sprawiedliwie i publicznie przez niezależny i bezstronny sąd.

Artykuł 11

1. Każdy człowiek oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo, aby uznawano go za niewinnego dopóty, dopóki nie udowodni mu się winy zgodnie z prawem podczas publicznego procesu, w którym zapewniono mu wszystkie konieczne środki obrony.
2. Nikt nie może być skazany za przestępstwo z powodu działania lub zaniechania niestanowiącego w chwili jego dokonania przestępstwa według prawa krajowego lub międzynarodowego. Nie wolno także wymierzać kary wyższej niż ta, która była przewidziana w chwili popełnienia przestępstwa.

Artykuł 12

Nie wolno ingerować samowolnie w czyjekolwiek życie prywatne, rodzinne, domowe ani w jego korespondencję, ani też uwłaczać jego honorowi lub dobremu imieniu. Każdy człowiek ma prawo do ochrony prawnej przeciwko takiej ingerencji lub uwłaczaniu.

Artykuł 13

1. Każdy człowiek ma prawo swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania w granicach każdego Państwa.
2. Każdy człowiek ma prawo opuścić jakikolwiek kraj, włączając w to swój własny, i powrócić do swego kraju.

Artykuł 14

1. Każdy człowiek ma prawo ubiegać się o azyl i korzystać z niego w innym kraju w razie prześladowania.
2. Nie można powoływać się na to prawo w przypadku ścigania wszczętego rzeczywiście z powodu popełnienia przestępstwa pospolitego lub czynu sprzecznego z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 15

1. Każdy człowiek ma prawo do posiadania obywatelstwa.
2. Nie wolno nikogo pozbawiać samowolnie obywatelstwa ani nikomu odmawiać prawa do zmiany obywatelstwa.

Artykuł 16

1. Mężczyźni i kobiety bez względu na jakiekolwiek różnice rasy, narodowości lub wyznania mają prawo po osiągnięciu pełnoletności do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny. Mają oni równe prawa w odniesieniu do zawierania małżeństwa, podczas jego trwania i po jego ustaniu.
2. Małżeństwo może być zawarte jedynie za swobodnie wyrażoną pełną zgodą przyszłych małżonków.

3. Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i Państwa.

Artykuł 17

1. Każdy człowiek, zarówno sam jak i wspólnie z innymi, ma prawo do posiadania własności.
2. Nie wolno nikogo samowolnie pozbawiać jego własności.

Artykuł 18

Każdy człowiek ma prawo wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje swobodę zmiany wyznania lub wiary oraz swobodę głoszenia swego wyznania lub wiary bądź indywidualnie, bądź wspólnie z innymi ludźmi, publicznie i prywatnie, poprzez nauczanie, praktykowanie, uprawianie kultu i przestrzeganie obyczajów.

Artykuł 19

Każdy człowiek ma prawo wolności opinii i wyrażania jej; prawo to obejmuje swobodę posiadania niezależnej opinii, poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i poglądów wszelkimi środkami, bez względu na granice.

Artykuł 20

1. Każdy człowiek ma prawo spokojnego zgromadzania i stowarzyszenia się.
2. Nikogo nie można zmuszać do należenia do jakiegoś stowarzyszenia.

Artykuł 21

1. Każdy człowiek ma prawo do uczestniczenia w rządzeniu swym krajem bezpośrednio lub poprzez swobodnie wybranych przedstawicieli.
2. Każdy człowiek ma prawo równego dostępu do służby publicznej w swym kraju.

3. Wola ludu jest podstawą władzy rządu; wola ta wyraża się w przeprowadzanych okresowo rzetelnych wyborach, opartych na zasadzie powszechności, równości i tajności, lub na innej równorzędnej procedurze, zapewniającej wolność wyborów.

Artykuł 22

Każdy człowiek ma jako członek społeczeństwa prawo do ubezpieczeń społecznych; ma również prawo do urzeczywistniania – poprzez wysiłek narodowy i współpracę międzynarodową oraz zgodnie z organizacją i zasobami każdego Państwa – swych praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, niezbędnych dla jego godności i swobodnego rozwoju jego osobowości.

Artykuł 23

1. Każdy człowiek ma prawo do pracy, do swobodnego wyboru pracy, do odpowiednich i zadowalających warunków pracy oraz do ochrony przed bezrobociem.
2. Każdy człowiek, bez względu na jakiegokolwiek różnice, ma prawo do równej płacy za równą pracę.
3. Każdy pracujący ma prawo do odpowiedniego i zadowalającego wynagrodzenia, zapewniającego jemu i jego rodzinie egzystencję odpowiadającą godności ludzkiej i uzupełnianego w razie potrzeby innymi środkami pomocy społecznej.
4. Każdy człowiek ma prawo do tworzenia związków zawodowych i do przystępowania do związków zawodowych dla ochrony swych interesów.

Artykuł 24

Każdy człowiek ma prawo do urlopu i wypoczynku, włączając w to rozsądne ograniczenie godzin pracy i okresowe płatne urlopy.

Artykuł 25

1. Każdy człowiek ma prawo do stopy życiowej zapewniającej zdrowie i dobrobyt jego i jego rodziny, włączając w to wyżywienie,

odzież, mieszkanie, opiekę lekarską i konieczne świadczenia socjalne, oraz prawo do ubezpieczenia na wypadek bezrobocia, choroby, niezdolności do pracy, wdowieństwa, starości lub utraty środków do życia w inny sposób od niego niezależny.

2. Matka i dziecko mają prawo do specjalnej opieki i pomocy. Wszystkie dzieci, zarówno małżeńskie jak i pozamałżeńskie, korzystają z jednakowej ochrony społecznej.

Artykuł 26

1. Każdy człowiek ma prawo do nauki. Nauka jest bezpłatna, przynajmniej na stopniu podstawowym. Nauka podstawowa jest obowiązkowa. Oświata techniczna i zawodowa jest powszechnie dostępna, a studia wyższe są dostępne dla wszystkich na zasadzie równości w zależności od zalet osobistych.
2. Celem nauczania jest pełny rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowanie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Krzewi ono zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami, grupami rasowymi lub religijnymi; popiera działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych zmierzającą do utrzymania pokoju.
3. Rodzice mają prawo pierwszeństwa w wyborze nauczania, które ma być dane ich dzieciom.

Artykuł 27

1. Każdy człowiek ma prawo do swobodnego uczestniczenia w życiu kulturalnym społeczeństwa, do korzystania ze sztuki, do uczestniczenia w postępie nauki i korzystania z jego dobrodziejstw.
2. Każdy człowiek ma prawo do ochrony moralnych i materialnych korzyści wynikających z jakiegokolwiek jego działalności naukowej, literackiej lub artystycznej.

Artykuł 28

Każdy człowiek ma prawo do takiego porządku społecznego

i międzynarodowego, w którym prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji byłyby w pełni realizowane.

Artykuł 29

1. Każdy człowiek ma obowiązki wobec społeczeństwa, bez którego niemożliwy jest swobodny i pełny rozwój jego osobowości.
2. W korzystaniu ze swych praw i wolności każdy człowiek podlega jedynie takim ograniczeniom, które są ustalone przez prawo wyłącznie w celu zapewnienia odpowiedniego uznania i poszanowania praw i wolności innych i w celu uczynienia zadość słusznym wymogom moralności, porządku publicznego i powszechnego dobrobytu demokratycznego społeczeństwa.
3. Z niniejszych praw i wolności nie wolno w żadnym przypadku korzystać w sposób sprzeczny z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 30

Żadnego z postanowień niniejszej Deklaracji nie można rozumieć jako udzielającego jakiegokolwiek Państwu, grupie lub osobie jakiegokolwiek prawa do podejmowania działalności lub wydawania aktów zmierzających do obalenia któregokolwiek z praw i wolności zawartych w niniejszej Deklaracji.

Źródło: *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, dostępny w internecie: <http://www.unesco.pl/>.

Polecenie 2

Które idee rewolucyjne docierały do francuskiego mieszczaństwa? W jaki sposób to zachodziło?

Praca domowa

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 4

Napisz esej, w którym odpowiesz na pytania: Jak współcześnie ocenia się myśl oświeceniową?
Za co się ją krytykuje? Co się docenia?

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Recepcja filozofii francuskiego oświecenia

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

2. Dyscypliny filozofii. Uczeń wymienia następujące dyscypliny filozofii oraz określa przedmioty ich badań:

2) dyscypliny szczegółowe – filozofia człowieka (antropologia filozoficzna), filozofia przyrody, filozofia nauki, filozofia kultury, filozofia religii (wraz z teologią filozoficzną), filozofia piękna i sztuki (estetyka filozoficzna), filozofia polityki;

10. Wybrane spory z zakresu filozofii polityki. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

4) o podstawy prawa stanowionego (pozytywizm prawniczy – teoria prawa naturalnego).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia recepcję francuskiego oświecenia;
- ocenia rolę francuskiej filozofii oświecenia w rozwoju demokracji i myślenia o prawach człowieka;
- analizuje wpływ francuskiego oświecenia na polskich pisarzy XVIII i XIX wieku.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- prezentacja multimedialna;
- film edukacyjny.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Recepcja filozofii francuskiego oświecenia” ze wskazaniem na zawarty w nim tekst źródłowy. Uczniowie przygotowują się do omówienia tekstu, szukając informacji na temat kontekstu biograficznego i historyczno-filozoficznego. Wybrane osoby mogą zebrać potrzebne wiadomości do wstępnego rozpoznania tekstu. W czasie lekcji będą pełniły rolę ekspertów lub liderów grup zadaniowych.
2. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.
3. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z medium w sekcji „Prezentacja multimedialna”.

Faza wprowadzająca:

1. Przedstawienie wyświetlonego na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika tematu lekcji i celów zajęć. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji i na tej podstawie dobiera uczniów w pary. Prosi o przygotowanie pytań związanych z wyświetlonym tematem zajęć i udostępnionym przed zajęciami e-materiałem. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z zakresem lekcji? Omówienie pytań przygotowanych przez uczniów, dyskusja wstępna.

3. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Co stanowi podstawę demokracji?*

Faza realizacyjna:

1. **Burza mózgów.** Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: *Jakimi myślami filozoficznymi kierowali się romantycy? Jaki charakter przybierały ich utwory? Uzasadnij swoją odpowiedź.* Następnie informuje uczniów, że będą pracować metodą burzy mózgów, i jeśli to konieczne, wyjaśnia jej zasady. Wyłania także moderatora, który będzie zapisywał pomysły na tablicy, a następnie określa czas wykonania zadania. Uczniowie podają swoje propozycje. Po zakończeniu fazy twórczej następuje wspólna weryfikacja pomysłów. Nauczyciel prosi uczniów, aby porównali swoje propozycje z informacjami zamieszczonymi na tablicy.
2. **Praca z multimediami.** Uczniowie uruchamiają na tabletach lub komputerach materiał z sekcji „Prezentacja multimedialna”, a następnie odczytują polecenie: *Przeczytaj jeszcze raz fragment powieści Krasickiego „Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki”. Do jakich idei Rousseau nawiązuje Xaoo? Wymień je i zastanów się, które z nich są dzisiaj aktualne i dlaczego.* Pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
3. **Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Film edukacyjny”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformę nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Każdy uczeń ma dokończyć zdanie, odwołując się do wyświetlonych treści: *Zaczynam się zastanawiać...*

Praca domowa:

1. Napisz pracę argumentacyjną, w której odpowiesz na pytania: Jak współcześnie ocenia się myśl oświeceniową? Za co się ją krytykuje? Co się docenia?

Materiały pomocnicze:

- Bloom A., *Umysł zamknięty. O tym, jak amerykańskie szkolnictwo wyższe zawiodło demokrację i zubożyło dusze dzisiejszych studentów*, Poznań 1997.
- *Dydaktyka filozofii. Antropologia*, red. S. Janeczek, Lublin 2010.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediami:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja multimedialna” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na

zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.